

“We hebben verbeelding nodig”

Onbeperkte economische groei is onhoudbaar. De Club van Rome trok die conclusie al een halve eeuw geleden. Pas nu zich een hele reeks van crises tegelijkertijd aandient begint het besef te dagen dat er inderdaad grenzen aan de groei zitten. Zij het tergend traag. Het grootste probleem? De mens. En het economische groeisysteem dat hij met verve in stand houdt.

DOOR WILLEMIEN VELDMAN-MARSMAN

Je zou toch verwachten dat de mensheid intussen wat wijzer is geworden en daar ook naar handelt. Maar als je er de IPCC en IPBES * rapporten op naslaat is de situatie rampzalig. Smeltende ijskappen, verdwijnend permafrost, hele bewoonde eilanden die door de zee dreigen te worden verzwolgen, overstromingen en droogtes en meer dan één miljoen planten- en diersoorten die met uitsterven worden bedreigd. Om over het leed van de miljoenen mensen die leven in gebieden die worden geteisterd door natuurrampen nog maar te zwijgen.

Oppervlakkige oplossingen

Hans Stegeman, econoom en hoofdstrateeg Triodos Investment Management noemt het “opmerkelijk dat al in 1972 werd gesignaleerd dat onbeperkte eco-

nomische groei onhoudbaar is en dat dit nog steeds niet is opgelost.” Weliswaar zijn de meeste mensen zich inmiddels wel bewust van de grote problemen waar de wereld mee kampt, de oplossingen die worden bedacht zetten tot dusver nauwelijks zoden aan de dijk. Stegeman: “We verzinnen van alles om het tij te keren, zoals een circulaire economie, maar in de praktijk blijft het grondstoffengebruik redelijk in lijn met de economische groei.” En juist dát – het idee dat de economie altijd moet groeien – breken mens én aarde op. Dat komt, zegt Stegeman, “omdat we de oplossingen blijven zoeken aan de oppervlakte en het in stand houden van ons economische systeem door te verduurzamen.”

Het wezenskenmerk van de economie zoals deze nu functioneert is groei. Dat

maakt het ingewikkeld om grenzen aan de groei te stellen. Wat ook meespeelt is de geschiedenis van de economie. Al eeuwenlang is de westerse mens bezig met economisch groei ten koste van natuur en mensen. Eerst via slavenhandel en het koloniseren van verre gewesten. Later in de tijd door flexibilisering van arbeid, het exploiteren van de hulpbronnen van armere landen en het verder opbouwen van schulden. Stegeman: “Als je er vanaf een afstand naar kijkt doen we er tot de dag van vandaag alles aan om de groei-machine te voeden. Met grondstoffen van elders, met het uitbuiten van mensen van hier en elders, met het overhevelen van het sociale domein naar de markt en met het naar voren halen van het kapitaal van de toekomst.” En nee, dat is geen hoopgevend verhaal, “al geloof ik wel in een perspectief.” Maar ook: “Wij kunnen niet tot in het oneindige de schulden blijven opvoeren, want dat gaat ten koste van de toekomst van onze kinderen.”

Het perspectief zit volgens Stegeman dan ook niet in groene groei, waarop onder meer Rabobankeconoom Barbara Baarsman volop inzet. Haar argument: economische groei is noodzakelijk om het sociale en maatschappelijke systeem overeind te houden. Stegeman: “Er is geen enkel bewijs dat groene groei mogelijk is binnen de planetaire grenzen en die grenzen zijn intussen bereikt. Onze grootste bedreiging is namelijk het instorten van het ecosysteem. Je ziet dat dit nu al aan de gang is.”

De blauwe antilope

Anno 2022 staan de ecosystemen wereldwijd op een kantelpunt. De veranderingen die zich aandienen zijn onomkeerbaar. Dat lijkt een ver van mijn bed show – wie denkt nog aan dodo, Balinese tijger of blauwe antilope – de grote verscheidenheid aan dieren en planten die nu op het punt van uitsterven staan is cruciaal voor een leefbare aarde. Dat de ecosystemen wereldwijd zo zwaar zijn aangetast komt vooral door-

“
Onze grootste
bedreiging is het
instorten van het
ecosysteem”

Hans Stegeman,
econoom en
hoofdstrateeg
Triodos Investment
Management

dat het grootschalig vernietigen van de natuur geld oplevert. In Brazilië bijvoorbeeld zijn inmiddels hele oerwouden – het leefgebied van inheemse volkeren en tal van planten- en diersoorten – gekapt om plaats te maken voor onafzienbare sojavelden om het vee in onder meer de Nederlandse stallen te kunnen voeden.

Vorig jaar organiseerden de Nederlandse kunstenaar Jonas Staal en de Indiase academicus, schrijver, advocaat en activist Radha D'Souza bij galerie Framer Framed een kunstproject waarin zestig uitgestorven dieren- en plantensoorten het Court for Intergenerational Climate Crimes (CICC) oprichten. Samen vormen ze het publiek, de getuigen én de bewijslast van de zaken die voor deze rechtbank verschijnen. Een van de aanklachten betrof het tekenen van bilaterale handelsverdragen

door Nederland om zo een wettelijk kader te hebben ter verrijking van de Nederlandse Staat en het bedrijfsleven, ook al gaat dit ten koste van mens en natuur elders.

Superspannend

Stegeman: “In de financiële sector doen we ons best om duurzaam te werken. We weten wat de CO₂ voetafdruk is van onszelf en klanten. Maar eigenlijk komen we niet veel verder dan dat we minder schadelijk bezig zijn. Dus zit er niks anders op dan dat we het moeten aandurven om na te denken over hoe het anders kan én moet. Dat is superspannend, maar het is de enige manier om een uitweg te vinden.” Dat dit onvoldoende gebeurt heeft verschillende oorzaken. Te beginnen met de mens. Of scherper gesteld: zijn gehechtheid aan bezit. “Je zou hopen dat mensen

redelijke wezens zijn die nadenken over de effecten van hun doen en laten. Maar wat ik zie is dat mensen niet bereid zijn om iets in te leveren en minder te consumeren. Ook al beseffen ze heel goed dat een groot deel van hun consumptie overbodig is. Ze hopen dat het vanzelf wel goed komt. Of dat de technologie het probleem wel voor ze oplost”, zegt Stegeman. Hij vindt het hoogst vreemd dat mensen hun hoop vestigen op nog niet bestaande technologische toepassingen, en vermoedt dat ze dat vooral doen om gewoon voort te gaan met wat ze gewend zijn. “Ik ben niet tegen de markteconomie, maar ik denk wel dat we een mengvorm nodig hebben waarin we veel meer met elkaar delen in plaats van alles zelf te verwerven. Dat is een mentaliteitsomslag. Individueel bezitten we minder, maar de dingen die ons leven

veraangenamen kunnen we nog steeds gebruiken, waardoor ook het welvaartsniveau op peil blijft.”

Verbeelding

Volgens Staal en D'Souza beschikt de mens over de macht van de verbeelding. Stegeman onderschrijft dat. “We hebben verbeelding nodig om ons voor te stellen hoe het anders kan en om andere perspectieven te zien dan alleen die van economische groei.” Als voorbeeld noemt hij de commons. Dat is een eeuwenoude manier van organiseren en zuinig omgaan met hulpbronnen zoals weilanden, groentetuinen en waterputten die door alle leden van een groep of samenleving werden gebruikt en waar ze samen voor zorgden. Stegeman: “Ook al doen we dat nu nog niet, we zouden al wel stapjes kunnen zetten om een economisch systeem te realiseren dat veel meer is gericht op de gemeenschappelijke belangen van de samenleving. Waardoor de winstprikkel minder groot is, want deze is sterk verbonden aan privaat eigendom en hoe de economie nu functioneert. Als we dat anders organiseren komen we dicht bij een systeem dat minder groei-afhankelijk is en beter voor het ecosysteem.” De vraag is of en in hoeverre mensen die zijn opgegroeid met het idee dat bezit belangrijk is, dat kunnen en willen. Stegeman, optimistisch: “Ik denk dat mensen grote veranderingen, ook al lijken deze nog zo ingewikkeld, prima aankunnen. Want in de kern zijn mensen sociale wezens. Als je ze vraagt wat ze echt belangrijk vinden, dan zegt bijna iedereen, ‘mijn familie en vrienden en mijn gezondheid’. Dat biedt hoop.” ←

* IPCC is het Intergovernmental Panel on Climate Change en IPBES het Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten.

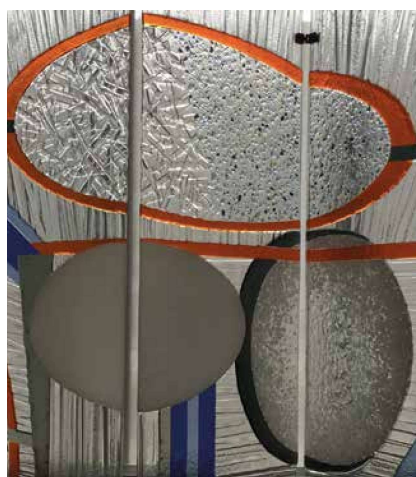
www.fdn.nl/auteur/hansstegeman
www.ipbes.net/
www.framerframed.nl/

Rabobank veilt deel kunstcollectie

Vanaf november hebben medewerkers en gepensioneerden de kans werk te verwerven uit de kunstcollectie van de lokale banken. In drie rondes worden onder meer schilderijen, litho's en zeefdrukken geveild. De veilingen zijn online. Via een preview kun je je eerst oriënteren op het aanbod.

Rabobank hanteert het standpunt dat kunst gezien moet worden. Met het afnemen van de fysieke ruimte voor kunst in de kantoren van de bank, houdt dit in dat nogal wat werk in de opslag is verdwenen. Daar komt het nu weer uit tevoorschijn omdat het wordt geschonken aan musea of via deze veilingen bij iemand thuis aan de muur komt te hangen.

Via de VGR berichten houden we je op de hoogte van de ins en outs van deze veilingen. Wie dat wil kan zo gemakkelijk meebieden.

Detail werk van Eugène Terwindt, schenking aan Rijnstate ziekenhuis

Drie visies op de pensioentransitie

Het meest spannende als het gaat om de pensioentransitie? De vraag of alle partijen bereid zijn om samen te werken met respect voor elkaars positie. Dat stelde uitvoerend bestuurder Sandra Schellekens van het Rabobank Pensioenfonds, een van de drie sprekers tijdens de kickoff van de afdeling jonge rechthebbenden op 30 september. Ook de twee andere sprekers: Theo Kocken, hoogleraar Risicomanagement aan de Vrije Universiteit van Amsterdam en chairman Development Cardano en Carolien van Eggermond, lid van de commissie Vermogensbeheer van de Pensioenfederatie gingen in op de grote vraagstukken die eerst zullen moeten worden opgelost voordat de pensioentransitie een feit is. Een vijf minuten samenvatting van de lezingen staat op de website van VG-Rabobank. Voor de inhoudelijk geïnteresseerden vind je daar ook de uitgebreide versie van de lezingen.

 www.vgrabobank.nl